

Bijenhouden het jaar rond

Juni: start van het nieuwe seizoen

Het voorjaar is voorbij, de echte zomer is nog niet begonnen, dát is de maand juni. De voorjaarsbloeiers zijn uitgebloeid en, behalve daar waar de linde of tamme kastanje bloeit, wordt het aanbod aan nectar en stuifmeel karig. De imker bereidt zijn volken voor op zijn of haar zomervakantie: slingert honing en controleert of de jonge moeren goed aan de leg zijn. Met inwinteren zijn we helemaal nog niet bezig, dat kan ook na de vakantie wel, dat denken we tenminste.

Toch wil ik bij deze de stelling verdedigen dat de imker in de maanden juni en juli een belangrijke sleutel voor het gezond en sterk houden van de bijenvolken in handen heeft. Deze stelling geldt zeker voor ons land, vanwege de sterke verstedelijking, een platteland vol industrieterreinen en aangeharkte akkers en weilanden.

Eind mei zijn de volken zwermrijp, er is ruimtegebrek en de oude koningin wordt door de werksters de kast uitgewerkt. De bijen vertrekken, nemen de moeder mee en verzamelen zich in een boom, aan een dakgoot of een andere door de speurbijen uitverkoren plek. Als de zwerm niet door een imker wordt geschept, dan worden de eerste stappen op het wilde pad gezet. In dat geval vinden we wat later in de zomer een zwerm met al flink uitgebouwde raten, bijvoorbeeld aan een boomtak.

In de meeste gevallen laten we het zover niet komen. Immers één van de eerste imkertechnische handelingen die beginnende imkers leren, is juist het voorkomen van zwermen. Op de eerste plaats leert de beginnende imker de zwermneigingen van een bijenvolk te herkennen en daarna hoe een aflegger of veeger gemaakt moet worden.

In de tweede helft van juni hebben de hoofdvolken een nieuwe bevruchte koningin en zijn de eerste broednestjes alweer gevormd. De larfjes worden waarschijnlijk nog verzorgd door de oudere werksters, dochters van de 'oude' moeder.

Honingoogst

Bij goed voorjaarsweer en voldoende voorjaarsdracht hebben de werksters de honingkamers gevuld met nectar, deze ingedikt tot honing en vervolgens verzegeld. Het afgelopen voorjaar was zo'n goed voorjaar en, naar zeggen, waren de honingkamers eind april/begin mei al helemaal vol. Over het algemeen valt de oogst van de voorjaars-honing wat later, namelijk eind mei, begin juni. De honingoogst is altijd weer een feest maar ook wel spannend. Het afhalen van de honing is voor de gevorderde imker een peulenschil. Voor een beginnende imker kan het een worsteling zijn, vooral als er broed in de honingkamer zit.

Een in het begin veel gemaakte fout is het afhalen van onvolgdoende verzegelde honing. Wel begrijpelijk natuurlijk, want man, vrouw en kinderen zitten natuurlijk te wachten op het beschuitje met de eerste honing geogst uit het volk van de imker des huizes.

Het slingeren van niet-verzegelde honing, ook wel onrijpe

foto Mari van Iersel

Een pas gehuisveste zwerm wil wel bouwen

honing genoemd, is niet verstandig maar op zich geen probleem als de honing snel wordt opgegeten. Niet-verzegelde honing kan gaan gisten omdat er nog te veel water in de honing zit. Als de honing bewaard wordt of zelfs verkocht dan moet het watergehalte minder dan 20% zijn.

Op wat enzymatische bewerkingen na, is honing niets meer en niets minder dan 'ingedikte' nectar. Nectar wordt geproduceerd in de nectarklieren (nectariën) van planten die voor hun bestuiving afhankelijk zijn van bloembezoek door insecten en dus ook honingbijen. Nectar is de zoetstof waarmee de werksters naar de bloemen worden gelokt. Afhankelijk van de plantensoort varieert het totale suikergehalte van nectar. Zander e.a. (1975) noemen in hun boek *Der Honig* een maximum van 80%. De nectar wordt tijdens transport naar de kast in de honingmaag enzymatisch bewerkt. Is deze eenmaal in de cellen opgeslagen, dan moet het nog verder worden ingedikt zodat het suikergehalte minimaal 80% wordt. Pas wanneer het watergehalte in de honing minder dan 20% is kan de honing niet meer gisten en kunnen de cellen dus verzegeld worden. Met andere woorden: kwaliteitshoning kan, mits goed behandeld, niet gisten en bevat maximaal 20% water, liever minder. Kwaliteitshoning wordt geogst uit raten die minimaal voor 2/3 deel zijn verzegeld. Een beginnende imker wil natuurlijk al het eerste jaar honing oogsten en zal dan soms nog veel onverzegelde honing mee-oogsten en daarmee het risico lopen dat de honing gaat gisten. Meer details zijn te lezen in het artikel van Gerhard Liebig (2008): Honing pas oogsten als hij rijp is (*Bijenhouden 2008* (2)7/8:3).

Imkers die hun honing willen verkopen moeten er op bedacht zijn dat alle voedingsmiddelen die in de handel komen – en dat geldt dus ook voor honing – behalve aan strenge kwaliteitseisen ook aan strenge eisen van hygiëne moeten voldoen. Zo moeten de materialen (slinger, ontzegelvork) waarmee de honing wordt geslingerd van roestvrij staal zijn en moet de ruimte waarin geslingerd wordt, schoon en bij voorkeur betegeld zijn.

Winterbijen worden geboren

Als de voorjaars honing in de potten zit en alle jonge moeren alweer een aantal raten mooi belegd hebben, kunnen we eventjes uitblazen en op vakantie gaan – denken we. De leeg geslingerde honingraten hebben we weer op de kasten gezet en tegelijkertijd hebben we gecontroleerd of er nog wel voldoende voer aanwezig is. De bijen gaan verder met hun werk en worden eventjes met rust gelaten, de eerste winterbijen worden geboren. De naam zegt het al: winterbijen zijn bijen die samen met de koningin de winter in gaan. Winterbijen leven dus langer dan de zomerbijen en dat betekent bijvoorbeeld dat de winterbijen tijdens het larvale stadium voldoende eiwit(pollen)rijk voedsel moeten hebben ontvangen, zodat ze een sterk darmstelsel en een goed ontwikkeld eiwit-vetlichaam opgebouwd hebben. Essentieel is ook dat in deze tijd van het jaar de varroa-populatie zo klein mogelijk is, zodat de larven minimaal worden geparasiteerd door de varroamijt. Bijenvolken met sterke winterbijen hebben een grotere kans om de winter te overleven dan volken met minder goed ontwikkelde winterbijen.

En nu kom ik terug op mijn stelling: de imker heeft in de maanden juni en juli de sleutel in handen voor het gezond en sterk houden van de bijenvolken, ook na de winter. Essentieel is dan wel dat de imker goed oplet of de bijenvolken voldoende stuifmeel, dé eiwitbron voor bijen, kunnen halen dan wel al op voorraad hebben. De bijen kunnen niet op vakantie gaan, ze moeten blijven zoeken naar stuifmeel en nectar. En dat kan een hele klus zijn als de imker de volken in een arm drachtgebied heeft staan. Imkers kunnen het risico op wintersterfte verkleinen door de bijenvolken ook in de zomer en herfst in een gebied met veel stuifmeelgevende planten te zetten, of de nazomerdracht in eigen omgeving te verbeteren.

Karige maaltijden

In juni bloeit de linde en hier en daar zijn bloeiende tamme kastanjes te vinden. In deze tijd van het jaar zijn de grootschalige drachten zoals de wilg en fruitbomen uitgebloeid, en eigenlijk is het aanbod van nectar en stuifmeel al karig. Zo'n twintig jaar geleden bood de bloeiende (akker)distel in de Flevopolders nog een goede overbrugging tussen het voorjaar en de heidebloei, tegenwoordig moeten we het doen met bloeiende bermen en

Op Texel worden vele hectaren met *Borago officinalis* (bernaagje) ingezaaid: een prachtig drachtgebied

Praktische adviezen

- Vermijd broed in de honingkamer door tijdig een koninginnenrooster tussen broedbak en honingkamer te plaatsen; je kan ook gewoon wachten tot de honingkamer volgedragen is, dan zit er ook geen broed meer in
- Slinger tijdig en voer een varroabestrijding uit direct na afname van de zomerhoning
- Slinger alleen verzegelde honing
- Voorkom dat de geslingerde honing water aantrekt: sluit de honing dus goed af
- Vraag aan een ervaren imker de spelregels voor het verkoopklaar maken van honing
- Controleer of de jonge koninginnen een mooi aaneengesloten broednest maken
- Zorg voor voldoende voer: stuifmeel en honing of suiker!
- Neem NOOIT alle honing af; laat minimaal drie volle broedkamerramen aan de bijen
- Streef naar rijke drachtbronnen in de omgeving; als dat niet mogelijk is: reis er naar toe.

de tuintjes in stad en dorp. Gelukkig worden de bermen steeds kleuriger dankzij de klapproos, korenbloem, gele wilde mosterd, wilde peen en de gewone berenklauw. Ook bomen als de *Euodia hupehensis* en de honingboom (*Sophora japonica*) die in de nectararme overgangstijd tussen linde en heide bloeien, kunnen een structurele bijdrage leveren aan de bijendracht.

Steeds vaker nemen groepen imkers het initiatief om braakliggende gronden in te zaaien met laatbloeiende drachtplanten als zonnebloemen, phacelia en boekweit. Dankzij de vele publicaties over de bijensterfte en het gebrek aan drachtplanten nemen ook niet-imkers gelijksoortige initiatieven om braakliggende bouwterreinen of akkers in te zaaien met bloemenmengsels die goed zijn voor bijen, hommels en vlinders. Deze activiteiten vallen vaak onder de acties van het zogenaamde *guerilla gardening*, een uit Engeland overgewaaid beweging om de woonomgeving bloemrijker te maken.

foto Marleen Boerjan

foto Careet Eijkelboom

Op 1 mei jl. hebben milieugroepen op een braakliggend bouwterrein in Wageningen zonnebloemen geplant en ingezaaid met een algemeen bloemenmengsel van het Bijenhuis